

63.3(24к)

Д69

Дмитро Дорошенко

Про минулі часи на
ПОДІЛЛЮ.

63.3(24к)
Д 69

1111408 /РХ

63.3(24к)
Д 69

7 17

Дмитро Дорошенко.

ПРО МИНУЛІ ЧАСИ НА
ПОДІЛЛЮ.

(КОРОТЕНЬКА ІСТОРІЯ КРАЮ).

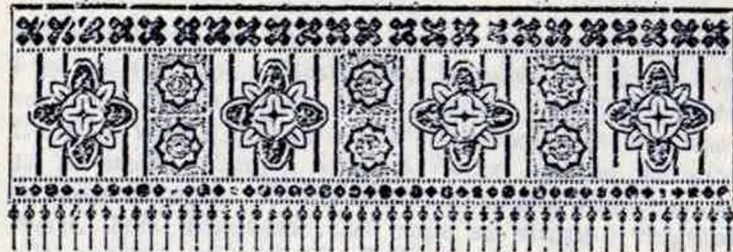
Календар Подільський
Друк. Під Гуд. Народньої Зради.

1919
БІБЛІОТЕКА
НАУКОВО-ІСТОРИЧЕГО
ІНСТИТУТУ
У ЗАРПАВІ

Центральна наукова
бібліотека АН УРСР
Відділ спеціального
збереження фондів

63246

C —

Наш край, який тепер носить назву Поділля, був заселений людьми з дуже давніх часів, ще за тих, од яких не дійшло до нас жадних писаних пам'яток, і ми не знаємо, що то були за люди. Одне можна сказати, що це були люди дикі, не знали ще ніякого металу, ні бронзи ні заліза, а робили собі молоти й сокири з каміння, і це була вся їхня зброя. Тому вчені й звуть цих людей людьми камяного віку. Тоді жили поруч з людьми й такі звірі, що вже давно попереводились не тільки у нас, але й по всьому світу, як наприклад мамонти, — величезні звіряки, більші за слона. Кістки цих мамонтів, так само як і кам'яні молоти, сокири, ножи, голки з риб'ячих кісточок, знайдено було в селах — Студениці, Завадинцях й Врублевцях Каменецького повіту. Пізніше люди навчилися робити собі знаряддя з металу, перше з бронзи, а вже потім з заліза. Таке знаряддя було знайдено в кількох могилах Багтського повіту: в тих далеких од нас людей був звичай, ховаючи мерців, класти в могилу й те знаряддя, яке належало небіжчикові за життя.

Розуміється, не можна встановити ніякого зв'язку між людьми кам'яного й бронзового віку з тими народами, що жили тут пізніше, вже, можна сказати, на очах історії; од цих людей одділяє нас принаймні кілька тисяч років. Грецький історик Геродот, який жив за чотири сотні літ до Різдва Христового, каже в своїх творах, що за його часів по-над верхнім Бугом, одже як раз на теперішньому Поділлі жило плем'я *Скитів*, тих самих, що жили тоді й по всій степовій Україні; скити ці жили з хліборобства. А нижче їх, каже Геродот, між Дністром та Бугом сиділо плем'я *Алазонів*, теж скитської породи. Вони також обробляли землю, а хліб не тільки споживали самі, а ще й на продаж вивозили.

І Скити і Алазони зникли без сліду, і довгі століття немає ніяких відомостей, хто жив на їх місці, хоч напевно земля не стояла тут пустою, і хтось та жив на ній. Уже геть пізніше, коли заснувалась у Києві перша українська держава і сиділи в ній руські князі, літопись, яку склали ченці в Печерському монастирі в Києві, розповідає, що між Дністром та Бугом сиділо руське плем'я *тиверців*, або як його звали інакше *уличів*. З ними воював київський князь *Олег* з початку IX віку. Воював з ними й Олегів небіж князь *Ігорь*. Уличі сиділи спочатку доволі широко, аж до річок *Ігула* й *Ігульця* в теперішній Херсонщині, але на їх з південних степів почало навірвати хазарське кочове плем'я *печенігів*, і тоді Уличі подались далі до Дністра, де їм легше було ховатись по глибоких долинах річок і по ярах або балках, що тоді густо були вкриті лісом.

Уличі й Тиверці гризвали над собою владу київських князів, але що Київ був од їх дуже далеко, то й жили вони в себе більш-менш самостійно й самі порядкували своїми внутрішніми справами. Літопись дає нам дуже мало звісток про життя Поділля в XI та XII століттях. Тільки в половині XII

віку вона згадує, що цей край належав Київському князівству і що там були городи: *Межибожжє*, *Божський* та *Прилук*—це все по-над верхнім Бугом. Згадує літопись і про *Дністрянське* Поділля і називає його „*Пониззе*“; тут також були вже городи, які звались *Калиус*, *Бакота* й *Ушиця*. *Пониззе* належало до князів галицьких. В XII столітті зміцніло князівство *Галицьке*. Воно поширювало свої межі на південь і південний схід, галичани виселялися за Дністр, навіть спускалися нижче по-над *Прутом* і селилися тут на родючих і майже пустопорожніх землях. Один з галицьких князів *Мстислав Мстиславович* покинув навіть свою батьківщину й оселився на *Пониззі*, заснувавши ніби зовсім окреме князівство.

Мало-по-малу галицькі князі підбили під свою владу і землі над верхнім Бугом, так що все теперішнє Поділля в першій половині XIII віку належало до великої на той час галицько-волинської держави. Та тільки галицькі князі не дуже могли виявляти свою владу над подільцями. Люде тут, живучи в близькому сусідстві з степом, звідки нападали різні кочові орди, *печеніги*, *половці*—звикли до самостійності, були дуже завзяті й не любили, щоб хтось дуже втручався в їхні розпорядки. Коли в половині XII віку прийшли на Русь-Україну татари й повоювали всі українські землі, то подільцям на *Пониззі* воліли ввійти в спілку з татарами, ніж коритись галицьким князям. До їх пристає і *Побужжє*. Галицький князь *Данило* силою хотів примусити подільців скоритись, але це йому не вдалося. І понизовці і побужжане піддалися під татарську владу. За це татари не руйнували Поділля, а тільки прислали своїх старших—*баскаків*, які збирали з подільців дань, мабуть, десятину од усіх прибутків з господарства. Поділля було поділене на округи, на чолі яких стояли виборні отамани. До цих отаманів приїздили *Орди баскаки*, забирали ту дань, яку отамани збирали з своєї

громади, і везли дань в Орду. Татари не втручалися до внутрішнього життя громад, аби їм акуратно постачали дань; вони тільки не дозволяли будувати кріпостей, замків і взагалі ніяких укріплень по містах; тому-то за часів татарського панування не було на Поділля, як каже літописець, жодного міста „ні деревом рубленого, ні камнем будованого“, хоч за цих часів і повстали нові міста, про які раніше літописець не згадує: *Кам'янець, Брацлав, Вінниця*. Не займали татари й віри християнської, яку прийняли подоляне ще за кнївських князів. В Бакоті в скелях збудовано було монастир, і там жили ченці. Другий монастир був теж над Дністром коло теперішнього села Лядави Могилівського повіту.

Татари панували на Поділля мало по сто літ. За той час, як Русь-Україна, ослаблена татарським погромом, втратила політичну вагу й силу, на північному сході від неї виросла й вбила у неї силу нова держава—князівство литовське. Воно по-троху прибрало до своїх рук землі білоруські, а потім почало зазірати й на землі українські. І правду сказати, наші люди не від того були, щоб під дужою рукою литовських князів спочити од татарських наїздів, оборонитись од різних ворожих сусідів, тим більше, що литовці не займали ні віри православної, ні звичаїв народніх, а навпаки, самі переймали в білорусів і українців їхню мову, писменство й громадські порядки.

В 1363 році литовський великий князь *Ольгерд* вирушив походом проти татар і побив їх коло річки Синюхи в степу (на межі теперішнього Поділля й Херсонщини). Тоді подоляне рішили самі піддатися під руку Ольгерда. А той віддав Поділля під управу своїм племінникам, чотиром князям *Коріятівичам*: Юрію, Олександрові, Костянтину й Хведорові. Коріятівичі прийшли на Поділля і, як розказує літописець, „увійшли“ в

привязь з отаманами, почали боронити Подільську землю від татар, а баскакам дані більше вже не давано“. Князі Коріятівичі звернули увагу перш за все на те, щоб укріпити Поділля й захистити його від татар, які подались далі в степи на південь і звідти почали робити наїзди й пустошити край. Вони побудували замки в Бакоті, в Смотричу, а потім збудували замок і заселили місто Кам'янець. Щоб заохотити людей оселятись в новому місті, Юрій Коріятівич, вкупі з братом Олександром, видав р. 1374-го грамоту, де обіцяв мешканцям Кам'янця лани й вигони для худоби, дарував їм право самим судитися й порядкуватись і на двадцять років увільнив їх од усяких податків. Місто Кам'янець почало швидко рости й заселятись. Того ж часу мабуть було побудовано замки в Червонограді, Скалі, Брацлаві, Соколяці, Меджибожу, Вожецьку й Вінниці. За часів Коріятівичів було побудовано в Кам'янці кілька православних церков і католицьких костелів, бо сюди сходились жити люди з різних сторін і різної віри. Коли померли старші брати, почав правити молодший брат Хведір.

Коли по смерті Ольгерда запанували в Литві його син *Ягайло* і небіж *Вітовт* і під зверхність Вітовта віддано було між ними Поділля, Хведір Коріятівич не схотів йому користися. Тоді Вітовт пішов року 1393 на його похід. Вигнавши Коріятівича й захопивши Поділля, Вітовт поділив його на три частини: верхню Побужжю з Меджибожем, Вожецьком і Вінницею віддав Ягайлові, західню частину також Ягайлові, а той уже від себе оддав її якомусь Спиткові, своєму воєводі; Брацлав і Соколяць віддав Дмитру Корибутівичу. Але Поділля не довго зоставалося в цих руках і часто міняло своїх господарів. Року 1403 воно перейшло в руки литовського князя *Свідригайла*, Ягайлового брата, але скоро Вітовт його скинув і сам правив Поділлям „без“ намісників аж до своєї смерті в 1430 році.

Доступ до інших частин книги можливий лише зареєстрованим користувачам Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки з використанням послуги електронна доставка документів: <http://ounb.km.ua/poslugi/edd/index.php>